

DE 'AANWIJZINGEN'

In het laatste hoofdstuk kwam het stuk op de ambtenaren terug. 'De reden dat ambtenaren in functie blijven', zo werd verklaard,

'is deze dat dit in het belang is van de bevolking: het nadeel dat zij daardoor mede het belang van de bezetter dienen, is in het algemeen geringer dan het grotere nadeel dat voor de bevolking zou voortvloeien uit het niet meer functioneren van het eigen bestuursapparaat. Indien echter de ambtenaar, door in functie te blijven, zodanige diensten aan de vijand zou bewijzen dat deze groter kunnen worden geacht dan het nut dat voor de bevolking aan zijn aanblijven is verbonden, dan zal hij zijn post moeten verlaten.'

Van de interdepartementale commissie die de 'Aanwijzingen' opgesteld had, waren alle leden getuige geweest van de eerste wereldoorlog. Vooral wat toen in België geschied was, had hier te lande verontwaardiging gewekt. In strijd met het volkenrecht hadden de Duitsers Belgische arbeiders gedwongen in Duitsland te gaan werken en hadden zij met hun politiek in Vlaanderen de eenheid van de Belgische staat aangetast; uit protest tegen deze en dergelijke ingrepen hadden de leden van het hoogste Belgische rechtscollege in '18 hun functies neergelegd. Een klein deel van België, achter de IJzer, was onbezet gebleven; van daaruit hadden koning Albert en zijn ministers het bewind voortgezet, menigmaal besluiten nemend die in de gang van zaken in bezet gebied ingrepen.

In de 'Aanwijzingen' werd met een overeenkomstige situatie rekening gehouden: een deel van Nederland zou bezet, een ander deel, in elk geval het westen, nog vrij zijn.¹ Dan mocht ook gevergd worden dat Nederlanders in het bezette deel zich van handelingen zouden onthouden die de positie van de strijdkrachten in het vrije deel zouden verzwakken. Dat hiervoor in de 'Aanwijzingen' strikte normen aangegeven werden, was zeker niet misplaatst: waar zou men belanden als de wettige regering met die normen begon te marchanderen? Natuurlijk, wat de ambtenaren voorgehouden werd: dat zij voortdurend de voor- en nadelen van hun aanblijven tegen elkaar moesten afwegen, zou in de praktijk niet eenvoudig zijn, maar hier werd in elk geval duidelijk mee gemaakt dat een *automatisch* voortzetten van de ambtelijke taak uit den boze was. Het was een moeilijke problematiek.

Dat zou vijf jaar lang blijken.

Van die problematiek gaven het vierde en vijfde ministerie-Colijn en het

¹ Het is mogelijk dat hieruit verklaard moet worden dat de in Den Haag gevestigde Hoge Raad niet de volledige tekst der 'Aanwijzingen' toegezonden kreeg, maar 'slechts een uittreksel.' (N. C. M. A. van den Dries: *De Hoge Raad der Nederlanden tijdens de bezetting* (1945), p. 55).